

U.S.A.s unge forbundsarkiv, National Archives i Washington, har siden 1940 arbejdet med mikrofotograferinger af visse serier af sine arkivalier. Formålet er dels at sikre mod tab af arkivaliernes oplysninger, hvis de skulde gå til grunde, dels at gøre stoffet tilgængeligt også for interesserede uden for Washington. Positivkopier af optagelserne, der foretages på 35 mm rullefilm, sælges nemlig frit, for tiden for \$ 4 pr. 50 Eng. fod. Ved midten af 1950 havde man nået at optage over 2 millioner sider. En fortegnelse over disse optagelser: *List of File Microcopies of the National Archives* (National Archives Publication No. 51—5, Wash. 1950), viser, at de fordeler sig på en lang række arkivfunds fra forskellige rets- og administrationsorganer, som f. ex. højesteret, udenrigs-, finans-, krigs-, marine-, indenrigs-, landbrugs- og handelsministerierne. Desuden er der optagelser af dokumenter, som Amerikanerne i den 2. verdenskrig erobrede i det Tyske Heeresarchiv i Potsdam, bl. a. Groeners og v. Seeckts papirer.

Af de talrige films fra Department of State har en del direkte interesse for Dansk historie. Man finder nemlig her bl. a. instruktioner til U.S.A.s diplomatiske repræsentanter i Danmark 1833—1906 (2 ruller = 85 ft. film) og depecher fra dem til Department of State 1811—2 og 1827—61 (8 ruller = 302 ft.). Endvidere findes der konsulære indberetninger fra St. Thomas 1805—21 (1 rulle = 40 ft.) og endelig noter fra den Danske legation i Washington til Department of State 1801—32(—49) (1 rulle = 59 ft.) samt noter fra dette til den Danske legation og konsulaterne 1834—1906 (3 ruller = 82 ft.). Størstedelen af disse optagelser er nu også tilgængelige herhjemme, idet Rigsarkivet har anskaffet serierne af instruktioner og depecher. Til vejledning for brugeren findes forrest på hver filmsrulle en kort indledning fotograferet fra maskinskrevne blade. Den giver normalt en angivelse af filmens indhold, en kort beskrivelse af de fotograferede arkivalier, eventuelt med henvisning til beslægtede arkivserier, og lignende oplysninger; desuden giver den som regel praktiske vink om, hvordan man bedst kan henvise til det fotograferede kilde-materiale.

Sune Dalgård.

I begyndelsen af året 1951 døde godt 70 år gammel den betydelige østrigske historiker Heinrich Ritter von Srbik, af hvis værker de to 1925 udkomne bind om »Metternich. Der Staatsmann und der Mensch« i sin tid omtaltes her i tidsskriftet (9. r. V, 125 ff). Året før sin død udgav han 1. bd. af et stort historiografisk værk

Geist und Geschichte vom Deutschen Humanismus bis zur Gegenwart, hvis 2. og afsluttende bd. først er udkommet efter hans død, sidst på året 1951 (I, 437 s., II, 422 s., Verlag F. Bruckmann, München og Otto Müller, Salzburg).

I et indledningskapitel giver Srbik en redegørelse for sit værks plan og en kort omtale af tidligere historiografiske fremstillinger som f. eks. Ed. Fueters *Geschichte der neueren Historiographie* fra 1911. I redegørelsen nævnes, at værket ikke er en række historikerbiografier, men skal skildre de betydeligere historiske værkers forbindelse med tidsånden og de politiske tilstande; der gives den politiske og filosofiske baggrund for de pågældende værker, derfra vel dobbelttitlen: *Geist und Geschichte*. Skildringen omfatter al »tysk« historieskrivning, således også den tysk-østrigske og den tysk-schweiziske (her først og fremmest Jacob Burckhardt), og den lader ikke påvirkningerne fra franske og engelske historikere uomtalte. S. fremhæver endvidere om sin bog, at den både vil tjene som en videnskabelig syntese for faghistorikere og som »introduktion« for en større kreds. Af den grund gives der udførlige analyser af de historieteoretiske og filosofiske systemer og karakteristikker af førende historikere. Herved forklares også, at i værket »forskningen« kvantitativt træder tilbage for »fremstillingen«, og delvis også den vægt, der er lagt på den klassiske og nye idealisme. Her har dog også, som S. skriver, hans personlige interesse for denne været afgørende. Men han mener — og det vil læseren sikkert bekræfte — at emner som den tyske historieskrivning med politiske formål, materialismen, positivismen og kulturmorfologien heller ikke er kommet til kort i hans behandling. Således behandles »Der kleindeutsche nationalstaatliche Realismus« med dens fremtrædende repræsentanter: Droysen, Sybel og Treitschke udførligt i kap. 12, den økonomiske (materialistiske) historieopfattelse, økonomisk og forfatningshistorie i kap. 18, naturalisme og positivismen i kap. 19 og »Historische Kulturmorphologie des Abendlandes und der Menschheit« med Oswald Spengler som hovedperson i kap. 21. Foruden indledning og slutning indeholder de 2 bd. i alt 22 kapitler.

S.s værk rummer en rigdom af oplysninger og betragtninger, og til grund for det ligger megen kærlighed til den historiske videnskab og en lærds erfaring og tænkning gennem et langt liv (I, 23). Her skal kun gøres et par spredte bemærkninger om det. Den »større kreds«, for hvilken det også er skrevet, vil nok have lidt svært ved at komme gennem den sine steder stærkt koncentrerede fremstilling med et utal af historikernavne, hvorom der tit siges meget lidt. Men hvilken nydelse vil »den dannede

læser» på den anden side ikke have af den udførlige skildring af Leopold von Ranke, som et eget (8.) kapitel er viet, og om hvem det hedder: »Når vi læser Ranke, gribes vi af følelsen, som stod vi på et højt bjerg og skuede vidt ud over høje og dale, under en strålende himmel, og med rolig betragtning af det nære og af det umålelige fjerne«. Eller læs karakteristikkerne af historikere som Theodor Mommsen, Jacob Burckhardt, Friedrich Meinecke (som værket er tilegnet »in alter Verehrung«) eller Oswald Spengler! — Fængslende er ligeledes de kortfattede, men meget oplysende skildringer af den kulturelle og politiske tilstand, der er baggrunden for historikernes eller »retningernes« optræden. Jeg henviser f. eks. til de få sider herom i kap. »Der neue Idealismus. Geistesgeschichte und Höhe des Historismus«.

Man får ved gennemlæsningen et overvældende indtryk af, hvorledes historieforskning og historieskrivning i de århundreder, som værket omfatter, stadig har udvidet sit område — i tid (præhistorien) og i rum (universalhistorie) og hvad selve indholdet angår: forfatnings- og forvaltningshistorie, økonomisk historie og sociologi, religion og moral, kunst og videnskab. S. fremhæver dog her med rette, at der er store områder, som historikeren ofte i hvert fald ikke vil kunne behandle på grundlag af egen forskning: teologi, filosofi, kunst og naturvidenskaber. Historikeren må her nøjes med at følge de tilforladeligste resultater, som disse discipliner er nået til.

Med særlig interesse vil faghistorikere læse om de stridende historiske retninger: som den stor- og lilletyske historieskrivning og dens problemer, den marxistiske (materialistiske) retning eller den kulturhistoriske. Fængslende er således skildringen af den mest kendte »positivistiske« tyske historiker Karl Lamprecht, om hvilken S. siger, at han med en profets troskraft hævdede, at hans lære alene var sand, men: »Profeter kan ikke udelukkende bedømmes forstandsmæssigt«. S.s egen bedømmelse af de forskellige retninger forekommer velbegrundet og velafvejet, og han savner ikke blik for, at også de historikere og retninger (Ranke, nyidealismen), der står hans hjerte nær, ikke i et og alt formår at omfatte den historiske virkelighed.

I mængden af navne, bogtitler og årstal har der indsneget sig en og anden ukorrekthed. Sådant er petitesser i relation til den viden og lærdom, som værket rummer.

Derimod er der for en dansk historiker grund til at beklage, at S. ukritisk har overtaget den omkring midten af forrige århundrede i tysk-national propaganda rådende opfattelse af det slesvig-holstenske spørgsmål. Stort set var denne propaganda

hyklersk og forløjet. S. burde med hensyn til denne have anlagt samme betragtning som m. h. t. propagandaen mod Frankrig, at tysk nationalisme næredes af had mod den anden nation. Hvordan tingene stilles på hovedet, ses f. eks. af udtalelserne om historikeren Lorenz von Stein, født i Ekerneforde, død i Wien (II, 180), om hvem det hedder, at han var dybt engageret i de »nordelbiske« hertugdømmers kamp for deres forfatningsretlige særstilling og »um die Muttersprache«! Det sidste må vel i den forbindelse betyde, at han bekæmpede de dansktalende nordslesvigeres ønske om dansk rets- og forvaltningssprog, hvor det var kirke- og skolesprog.

På en dansk virker S.s gentagne udtalelser om »den tragiske udgang af den første verdenskrig« selvfølgelig fremmed. S.s betragtning her bestemmes også af, at han er tysk-østriger og ser på Østrigs opløsning, »en uoprettelig skade for menneskeheden«, som fremkaldt af kortsynethed og nationalistisk forblindethed (II, 91, sml. 338). Mon han vilde anlægge samme synspunkt på det danske monarkis opløsning?

S.s omtale af nationalsocialismen og dens historiefilosofi er ret kort. Han overlader eftertiden at analysere de historieanskuelser, der som ideologisk overbygning voksede sammen med nationalsocialismens praktisk-politiske bevægelse (II, 361). I øvrigt forekommer hans bedømmelse undskyldende, og Versailles-freden må også her holde for som delvis forklaring. Når han siger (II, 362), at nationalsocialismen til sidst satte Europa og verden i flammer og styrtede »mange millioner af tyske og ikke-tyske mennesker i navnløs ulykke og kaos«, vil de fleste ikke-tyskere jo nok finde denne rækkefølge af nazismens ofre underlig.

Imidlertid må det fremhæves, at S. stærkt tager afstand fra magtdyrkelse og fra den opfattelse, at staten er ubundet af moralske love. I det smukke slutningskapitel betoner han, at staten atter må betragtes som retfærdighedens, rettens og moralens tjener, ikke som mål i sig selv eller herre over retten. Han fastholder, skønt tilhænger af en begrænset »historisme«, værdiernes absolutte gyldighed og hævder, at der for historikeren ved siden af den »eigennationale Wertwelt« også gives en »overnational værdiorden«, hvis kilder klarest udspringer fra den kristelige universalisme og den idealistiske humanisme.

Holger Hjelholt.

Til Friedrich Meineckes 90-årsdag — 30. oktober 1952 — udsendte *Historische Zeitschrift* et større hæfte med afhandlinger